

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ: Комисија за оцјену урађене докторске дисертације

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВИЈЕЋУ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА

ПРЕДМЕТ: *Извјештај о урађеној докторској дисертацији мр Драгомира Козомаре под називом „Српски посавски говори између Врбаса и Украине (фонетске и морфолошке особине)“*

На основу одлуке Наставно-научног вијећа Филолошког факултета Универзитета у Бањој Луци донесене на сједници одржаној 11. априла 2013. године, Рјешењем бр. 09/3.513-9/13 од 24. априла 2013. године именована је Комисију за оцјену урађене докторске дисертације кандидата ДРАГОМИРА (Веселина) КОЗОМАРЕ, магистра филолошких наука, под називом „СРПСКИ ПОСАВСКИ ГОВОРИ ИЗМЕЂУ ВРБАСА И УКРИНЕ (ФОНЕТСКЕ И МОРФОЛОШКЕ ОСОБИНЕ)“ у саставу:

Др Милан Драгичевић, редовни професор Филолошког факултета Универзитета у Бањој Луци; ужа научна област: Специфични језици – српски језик, предсједник,

Др Срето Танасић, редовни професор Филозофског факултета Универзитета у Нишу; ужа научна област: Српски језик и лингвистика, члан, и

Др Биљана Бабић, ванредни професор Филолошког факултета Универзитета у Бањој Луци; ужа научна област: Специфични језици – српски језик, члан.

Комисија је у предвиђеном року прегледала урађену докторску тезу и усагласила се да о њој поднесе сљедећи

ИЗВЈЕШТАЈ

ОСНОВНИ ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Мр Драгомир (Веселина) Козомара рођен је 14. 11. 1972. у Бастасима крај Босанског Грахова. Основну и средњу школу завршио је у Босанском Грахову, а студије српског језика и књижевности започео на Универзитету у Сарајеву да би их убрзо, због познатих ратних дешавања у посљедњој деценији прошлога вијека, наставио у Бањој Луци, најприје на тадашњој Педагошкој академији (дипломирао 1997. год.), а потом на новоотвореном Филозофском факултету (дипломирао 2000. год. с просјечном оцјеном 8,79 и оцјеном на дипломском испиту 10). Постдипломске студије смјера Наука о језику на Филозофском факултету у Бањој Луци окончао је, с просјечном оцјеном 9,00, 15. јула 2005. године успјешном одбраном магистарске тезе под насловом *Говор Чечаве (села у сјевероисточном дијелу општине Теслић)*.

Током трајања додипломских студија, као запажен студент, био је три семестра ангажован у настави у својству демонстратора. У наставно-научно звање асистента (сарадника) за предмете *Дијалектологија и акцентологија српског језика* и *Савремени српски језик I* на Одсјеку за српски језик и књижевност Филозофског факултета у Бањој Луци биран је 2001. год., а у звање вишег асистента 2006, да би у исто звање поново реизабран, сада већ на Филолошком факултету, 2011. године. Изузетно успјешно је у досадашњем периоду водио вјежбе из наведених предмета код студената студијске групе Српски језик и књижевност, као и вјежбе из предмета *Српски језик I* и

2 код студената студијске групе Разредна настава. У својству гостујућег наставника по позиву, током 2007. и 2008. године, у три маха држао је предавања (углавном о прозодијским особинама српскога књижевног језика) студентима србистике Универзитета у Грацу (Аустрија).

Објавио је сљедеће радове:

1. *Важније гласовне особине говора села Баре код Бугојна*, Зборник за српски језик, књижевност и умјетности I, Бања Лука, 2001, 203-208.
2. *Никола Рамић, Ливањско-дувањски говорни тип (СДЗБ XLVI, Београд, 1999)*, Радови Филозофског факултета бр. 4, Бања Лука, 2001, 277-279.
3. *Млинарска терминологија Бастаса*, Зборник за српски језик, књижевност и умјетности II, Бања Лука, 2002, 197-200.
4. *Друга књига бањалучког зборника за српски језик (Зборник за српски језик, књижевност и умјетности II, Бања Лука, 2002)*, Српски језик, књ. VII/1-2, Београд, 2002, 555-557.
5. *Кратак преглед консонантског система говора села Станари код Добоја*, Српски језик, књ. VIII/ 1-2, Београд, 2003, 637-643.
6. *Важније фонетске особине говора Чечаве*, Српски језик, књ. XII/1-2, Београд, 2007, 235-258.
7. *Акцентске особине говора Чечаве*, Српски језик, књ. XIV/1-2, Београд, 2009, 533-549.
8. *О ортографији грачких приповједака Иве Андрића из данашње перспективе*, Zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa: Grački opus Iva Andrića..., Institut für Slawistik der Karl-Franzens Universität Graz – Beogradska knjiga, Graz – Beograd, 2010, 355-361.
9. *Путоказ за нова истраживања, Д. Црњак (2011), Пастирска лексика лакташког краја, Бањалука: Филолошки факултет, Филолог (часопис за језик, књижевност и културу), Универзитет у Бањој Луци, Филолошки факултет, књ. IV/2011, 195-197.*

Као члан сарадник учествовао је у реализацији више пројеката, међу којима и:

- (1) Дугорочног пројекта *Српски дијалектолошки атлас*, који води Међуакадемијска комисија за атласе при САНУ, Београд, и његовог потпројекта: *Испитивање српског дијалекатског комплекса у БиХ*, Министарство науке и технологије РС (координатор: академик Слободан Реметић), у оквиру којих је потпуно истражио говоре 12 пунктова, као и говоре око 40 пунктова у оној мјери која је неопходна за израду 1. тома *Српског дијалектолошког атласа*.
- (2) Пројекта *Данашњи говор младих Бањалуке*, Министарство науке и технологије РС (координатор: проф. др Милан Драгичевић). Пројекат реализован током 2007. године.
- (3) Пројекта *Књижевно и језичко наслеђе у РС и БиХ*, Министарство науке и технологије РС (координатор: проф. др Лука Шекара). Пројекат реализован у раздобљу од 2006. до 2009. године.
- (4) Пројекта *Andric-Initiative (Иво Андрић у европском контексту)*, Karl-Franzens Universität Graz, Institut für Slawistik (координатор: проф. др Бранко Тошовић); члан сарадник од 2007. године.

1. УВОДНИ ДИО ОЦЈЕНЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Основни подаци о докторској дисертацији

Докторска дисертација мр Драгомира (Веселина) Козомаре *Српски посавски*

говори између Врбаса и Укрине (фонетске и морфолошке особине) спада у ред дијалектолошких радова, тј. припада оној језичкој дисциплини која је прославила науку о српском језику у 20. вијеку, и то у толикој мјери да су најкомпетентнији и наши и страни слависти, сумирајући укупна достигнућа србистике у том недавно завршеном вијеку, 20. вијек неподјеливо прогласили „златним вијеком српске научне дијалектологије“. Истакнуто је то с разлогом пошто је у том раздобљу заиста урађено много на истраживању народних говора српског језичког корпуса, а резултати проведених истраживања презентовани у бројним квалитетним радовима монографског типа којима се србистика може поносити. Међутим, упркос тим бројним истраживачким напорима и достигнућима, остало је још увијек тзв. „бјелина“ на дијалектолошкој карти српског језичког простора. Тако је, на примјер, један од наших најистакнутијих дијалектолога и вјероватно понајбољи српски лингвиста друге половине 20. вијека, пок. проф. Павле Ивић, у једном од посљедњих својих бројних радова – правдајући се што неке језичке појаве не може посве тачно прецизирати – са жаљењем констатовоо да „засад не располажемо описом ниједног говора херцеговачко-крајишког дијалекта у посавском појасу од ушћа Врбаса до западне међе Семберије“ (в. Зборник МС за филолог. и лингв. 41/2,122). Не изненађује, отуда, то што се кандидат приликом предлагања теме за израду своје докторске дисертације определио за истраживање језичких особина оног арела српског језичког простора чији говор досада готово и није био предмет темељитијих дијалектолошких истраживања.

Што се тиче обима и структуре кандидатове докторске тезе, најкраћи рапорт о томе изгледа овако. Обухвата укупно 221 страну, укоричена је тврдим повезом, а написана ћириличким писмом (Times New Roman, фонт 12, проред 1,15). Структурирана је из ових шест основних цјелина, чији наслови гласе: I. *Уводне напомене* (стр. 16-36), II. *Фонетика* (с. 37-111), III. *Акценти* (с. 112-145), IV. *Морфологија* (с. 146-177), V. *Закључне напомене* (с. 178-183) и VI. *Текстови* (с. 184-219).

Садржај тезе, који детаљније и врло коректно одражава њену структуру и *Списак скраћеница и употребљаване литературе* (обухвата укупно 110 библиографских јединица), као што је то и обичај у дијалектолошким радовима ове природе, презентовани су на првим страницама текста (с. 3-15). У сам текст укомпоноване су три карте (с. 19-21) којима се на макро-плану приказује истраживани простор и „размјештај“ пунктова чији је говор истраживан, као и табеларни преглед националне структуре становништва у истраживаним пунктовима, урађен према резултатима пописа обављеног 1991. године (с. 33-34). На самом крају (с. 220-221) у двјема картама презентовани су домашаји изоглоса које се односе на случајеве затворенијег изговора дугог *a* (тип: *гла^ова*, *ра^одити*) и јављања ликова типа: *ла^отак*, *но^отак*.

Краћи преглед садржаја појединих поглавља

У *Уводним напомена*, како је то и пракса у оваквим радовима, уз „омеђавање“ граница територије чији се говор истражује и истицања потешкоћа око одређивања јужних граница поменутог предјела, наведено је и, махом према коректно апсолвираној литератури, подоста података о општим географским обиљежјима (с. 16-21), као и оних из историје овога краја (с. 22-29). Изложено је, затим, подоста података о насељима и становништву наведеног предјела (с. 29-31), а сасвим коректно су представљени и подаци о досадашњим истраживањима говора овог региона (с. 31-32), као и подаци о истраживањима која је сам кандидат провео (с. 32-34). На крају је (с. 35-36) наведен попис пунктова „обухваћених истраживањем“ и скраћеница којима су у

раду означавани (укупно 28 пунктова са простора који – према данашњој административној подјели - припадају општинама Србац, Прњавор, Дервента и Брод.

У наредна три поглавља, која уједно представљају и централне дијелове кандидатове докторске тезе, приказане су особине говора посавских Срба настањених на просторима између Врбаса и Украине, и то у сваком од њих оне особине које припадају одговарајућим нивоима језичке структуре означеним у насловима појединих поглавља. У поглављу које носи назив *Фонетика* (с. 37-111) гласовне (вокалске и консонантске) особине, у поглављу датом под насловом *Акценти* (с. 112-145) прозодијске особине, а у поглављу наведеном под насловом *Морфологија* (с. 146-177) одговарајуће морфолошке особине. Није неважно приметијети ни то да се опредјељењем да разматра прозодијске особине истраживаног говора у засебном поглављу кандидат недвосмислено, а и с правом, приклонио оним све изразитијим новијим настојањима која преферирају да се онај дио језичке науке који проучава поменуте сегменте језичке структуре издвоји у засебну и самосталну дисциплину. Иначе, сва три поменута поглавља „снабђевена“ су богатим корпусима изворне дијалекатске грађе, која је у сва три случаја посве поуздана, сасвим коректно систематизирана и у највећем броју случајева примјерено интерпретирана.

На основу грађе изложене у напријед поменутим трима централним поглављима у *Закључним напоменама* (с. 178-183) сумирана су обавјештења о најважнијим фонетским, прозодијским и морфолошким особинама истраживаног говора, уз посебно „маркирање“ оних особина (с. 178-179) које омогућавају његово разврставање у одређену скупину и подскупину широко распрострањених говора херцеговачко-крајишког (источнохерцеговачког) дијалекта. Лијеп избор изворних примјера тзв. везаног говора, саопштен у поглављу датом под насловом *Текстови* (с. 184-219), сасвим dostatно омогућава провјеру свега онога што је у претходним поглављима изложено.

2. УВОД И ПРЕГЛЕД ЛИТЕРАТУРЕ

Напријед су већ поменути разлози који су определијели кандидата да за предмет своје докторске тезе одабере истраживање особина говора посавских Срба настањених на просторима између ријека Врбаса и Украине (т. 1, посљедња реченица првог пасуса). Комисија, отуда, сматра да на овоме мјесту није потребно посебно образлагати ни „разлог због којих су истраживања предузета“, ни крајњи „циљ истраживања“, као ни „допринос тезе у рјешавању изучаване проблематике“. Из оног што је напријед речено, као и из наслова саме тезе, јасно је да су истраживања проведена с циљем да се истраже фонетске и морфолошке особине говора српског становништва настањеног у једном, дијалектолошки гледано, готово неистраженом говорном ареалу, јасно је и то да је крајњи циљ проведених истраживања био тај да се резултати добивени путем тих истраживања уобличи у један обимнији рад, те да се укупни „допринос тезе у рјешавању изучаване проблематике“ може оцијенити само на основу тога колико је кандидат у свему томе успио. Због свега тога Комисија држи да је на овом мјесту, у вези са свим поменутим, довољно рећи само то како сматра да је кандидат мр Драгомир Козомара потпуно успио како у истраживачком подухвату, тако и кад су у питању начини презентовања грађе прикупљене приликом проведених истраживања.

Приликом излагања прикупљене грађе у своме раду, разумљиво је, кандидат се – најчешће због потреба да се изврше одговарајућа поређења – служио и подацима из бројних дијалектолошких радова различитих аутора. Поменути радови су добро познати свима онима који у србистици обављају тегобне послове дијалектолошких истраживања, а међу њима има оних општије природе, какве нпр. представљају

познате синтезе академика П. Ивића, академика Ј. Вуковића, академика А. Пеце и др., затим бројних монографских описа појединих говора херцеговачко-крајишког дијалекта којима, по свом основном хабитусу, припадају и говори које је кандидат истраживао (нпр. радови академика Ј. Вуковића, академика А. Пеце, проф. Д. Петровића, проф. М. Дешића, проф. М. Николића, проф. Р. Ђуровића, проф. М. Драгичевића и др.) и уопште српских новоштокавских говора (нпр. радови Б. М. Николића и академика С. Реметића), описа говора икавске, икавскошћаквске и ијекавскошћаквске говорне провенијенције (радови академика С. Ившића, академика Д. Брозовића, проф. Ј. Баотића, проф. М. Окуке и др.), итд. Поменуто је већ напријед да *Списак (...) употребљаване литературе* садржи укупно 110 библиографских јединица, па у вези с њима напомињемо да је кандидатова селекција наведених јединица, у основи, коректна, а његова комуникација са подацима које оне садрже посве примјерена оном типу радова којима припада и његова урађена теза.

3. МАТЕРИЈАЛ И МЕТОДЕ

Дијалектологија се убраја међу базне лингвистичке дисциплине, а та чињеница подразумева то да су за дијалектологе дијалекатски подаци и језичка грађа коју саопштавају нешто чему морају посветити посебну пажњу. Као и код свих других људи дешавају се понекад грешке и у њиховом послу, али ако се такви пропусти испољавају у виду недовољног броја одговарајућих потврда, чињеницама да грађа није прикупљена с неопходном минуциозном дозом акрибије, није адекватно лингвистички обрађена или, пак, правилно презентована, такви пропусти им се не опраштају. Знају то добро сви они који се професионално баве овим послом, а зна и кандидат, мр Драгомир Козомара, који се већ доказао као врстан истраживач приликом прикупљања грађе неопходне за израду Српског дијалектолошког атласа.

Грађа коју је кандидат изложио у својој дисертацији бројчано је dostatна у највећем броју случајева и сва, или бар готово сва, потиче из тзв. *примарних извора*, тј. забиљежена је приликом теренских истраживања која је кандидат – примјењујући уобичајене и добро провјерене методолошке поступке којима се научна дијалектологија служи у таквим приликама – обавио у 28 пунктова истраживаног говорног простора. Посве је поуздана, добро систематизована и прегледно изложена.

Иначе, и кандидатова теза, посматрана у цјелини, складно је уобличена. Није оптерећена сувишном ерудицијом, а реченице у њој су јасне и прецизне. Видљива су настојања да се рад задржи у границама солидног дијалектографског приказа, оног који подразумева такве поступке излагања у којима изложена грађа говори више од самог аутора. Упркос томе, врло сложеном поступку излагања, остварена је у њој таква кохерентност међу појединим цјелинама да рад напосто „одише“ лакоћом казивања. Стиче се утисак да је од прве до последње реченице написан у једном даху. Нема сумње да и овакво формално обликовање рада представља посебан квалитет кандидатове урађене докторске дисертације.

4. РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ИСТРАЖИВАЊА

Приступајући изради своје докторске тезе кандидат је о говору који је био предмет његових истраживања имао тек толико, и то врло сумњивих, идентификационих података (назовимо то *полазна хипотеза*), који су тај говор сврставали међу говоре тзв. сјеверозападног огранка херцеговачко-крајишког (источнохерцеговачког) дијалекта. Грађом коју је прикупио показао је – вршећи компарације са стањем у сродним говорима „размјештеним“ западније од Врбаса, који

су имали срећу да буду раније цјеловитије истражени (радови проф. Д. Петровића, проф. М. Дешића, проф. М. Драгичевића, проф. С. Далмације и других истраживача) - да та претпоставка, бар кад се ради о фонетско-прозодијском нивоу језичке структуре, није без основа. Показују то његови подаци о сличном понашању јединица вокалског система који се испољавају у познавању вокалских супституција типа: *a>e* (тип: *vášer, prijetel*, с. 50), *a>o* (тип: *zàbovľā, kobānica*, с. 50), *e>a* (тип: *būndaва, rašeto*, с. 50-51), *e>u* (тип: *g'ometar, cirāda*, с. 52), *u>e* (тип: *bečikl, nohela, fāmeliја*, с. 54) и сл., затим бројних (дјелимичних и потпуних) редукција неакцентованих вокала, посебно високог вокала предњег реда *u* (*vīt"ца, vľàd"ка, gōdna, grādит, mōdли, полòвна, rādли*, с. 55) и сличним обрасцима понашања вокалских секвенци (*đāo, žāo, jēo, č'ōo*, али: *bācō, vézō, kōtō, mētñō, pōginō*, уз претежно: *đòveo, zāneo, ŷzeo*, и д., с. 74-78). Разлике у односу на стање забиљежено у сродним говорима распрострањеним западније од Врбаса на овом нивоу језичке структуре испољавају се донекле само у укупним домашајима фреквенције појединих случајева, али такве неподударности карактеришу и говоре знатно ужих и могло би се рећи говорно потпуно јединствених зона. Изузетак представља изразито висока фреквенција случајева затворенијег изговора дугог *a* (тип: *bā"шча, glā"ва, mlā"д, nērā"ст* и сл. (с. 46-47) у источнијим предјелима истраживаног простора, коју аутор сматра једном од најбитнијих особина у говору ареала који је истраживао (с. 48), и, донекле, рефлeksi старог дугог јат (ѣ) који се у овом говору, изгледа, претежно остварују у ликовима који инклинирају ка једносложности (тип: *br"jēg, z"jēv, v"jēnaц, kōl"jēvка* и сл. (с. 65-67), што је, вјероватно, посљедица неких новијих тенденција које су захватиле читав ијекавски говорни комплекс.

Ово што је речено за вокалски систем у многоме важи за консонантски и прозодијски систем. Наиме, и на овим нивоима језичке структуре влада поприлична подударност између стања у говорима које је кандидат истраживао и познатих прилика које владају у ијекавским говорима који захватају просторе западније од Врбаса. Разлике се и овдје, изгледа, испољавају најчешће само у укупним домашајима неких појединости, а ријетке су оне посебности у истраживаном говору за које би се могло рећи да су необичне у сродним говорима „размјештеним“ западније од Врбаса. Међу такве посебности спадају, на примјер, учестала јављања - нарочито у источнијим предјелима истраживаног простора - метатезом формираних ликова именичких форми: *lāтак, латкóвā, нòтак, нòтāкā, нòци* и сл. (с. 107-108), као и широка распрострањеност на цијелом простору прозодијских ликова замјеница: *kō'и, kōjā, kō'им*, односно: *đvāj, đvā, đvīm* и сл. (с.133).

Велику сличност стању забиљеженом у ијекавским говорима западније од Врбаса показују „кандидатови говори“ и на морфолошком плану. И у њима је, на примјер, упрошћен глаголски систем радикалним уклањањем облика имперфекта (с. 168) и прилога прошлог (с. 171), а и главнина деклинационих форми (с. 146-165) позната је и једним и другим говорима. Изразитију посебност на овом плану „кандидатови говори“ показују само у томе што, изгледа, не познају сву ону лепезу множинских именичких форми какву су налазили истраживачи у западнијим прековрбаским говорима.

Кандидат, разумљиво је, није био у прилици да у већој мјери врши слична поређења са стањем у говорима оних посавских Срба који настањују предјеле источније од Украине, пошто о њима засад имамо врло мало поузданих података. Међутим, коректним приказом фонетских, прозодијских и морфолошких особина говора посавских Срба настањених на простору између ријека Врбаса и Украине, с једне стране, учинио је да ови говори престану бити непознаница, а с друге, увелико је олакшао посао будућим истраживачима других српских посавских говора. И једно и друго, разумије се, представља значајан допринос нашој научној дијалектологији.

5. ЗАКЉУЧАК И ПРИЈЕДЛОГ

Докторска дисертација мр Драгомира Козомаре под насловом *Српски посавски говори између Врбаса и Украине (фонетске и морфолошке особине)* урађена је према образложењима наведеним у пријави тезе, а представља посве оригиналан дијалектолошки рад у коме се приказују фонетске, прозодијске и морфолошке особине говора становника краја чији говори досад нису били предмет испитивања научне дијалектологије. Утемељена је на изворној дијалекатској грађи коју је кандидат прикупио приликом теренских истраживања извршених у 28 пунктова истраживаног подручја. Грађа изложена у дисертацији бројачно је посве dostatна, сасвим поуздана, добро систематизована и примјерено интерпретирана. И сама дисертација је, у структурном, стилском и језичком погледу, обликована на начин примјерен радовима ове врсте, а коректно су у њој представљени и они дијелови који чине тзв. научну апаратуру. Као таква представља вриједан допринос српској научној дијалектологији.

Имајући све наведено у виду, Комисија, са задовољством, предлаже Наставно-научном вијећу Филолошког факултета да прихвати докторску дисертацију МР ДРАГОМИРА КОЗОМАРЕ под називом СРПСКИ ПОСАВСКИ ГОВОРИ ИЗМЕЂУ ВРБАСА И УКРИНЕ (ФОНЕТСКЕ И МОРФОЛОШКЕ ОСОБИНЕ) и донесе потребне одлуке о извршењу оних радњи које ће кандидату омогућити јавну одбрану дисертације.

С поштовањем,

У Бањој Луци, 22. маја 2013. год.

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ:

1. **Др Милан Драгичевић**, редовни професор, предсједник

2. **Др Срето Танасић**, редовни професор, члан

3. **Др Биљана Бабић**, ванредни професор, члан

